

Bagó József

Kormányzati aktivitások a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek támogatása érdekében

Úgy tűnik, hogy a foglalkoztatáspolitikai új típusú eszközeivé válhatnak azok az egyes hátrányos munkaerőpiaci helyzetű rétegek támogatása érdekében kidolgozott intézkedési csomagok, amelyek 1993 óta működnek a Munkaügyi Minisztérium irányításával.

Az alábbi írásban a munkaügyi irányításban dolgozó szakember nézőpontjából tekintjük át a cselekvési programok 1993. évi főbb tapasztalatait, illetőleg az 1994. évben indítandó új programok fő irányait.

A cselekvési programok kidolgozása és megindítása

A munkanélküliség és a kezelését segítő eszközrendszer elemzése során korábban szembetalálkoztunk azzal a problémával, hogy a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer önmagában, célirányos rétegprogramok nélkül, nem képes elégséges megoldást adni a legsúlyosabb munkaerőpiaci helyzetben lévő társadalmi csoportok számára. A munkaügyi statisztikák, valamint a munkanélküliek ellátásának mindennapi tapasztalatai szerint a regisztrált munkanélküliek számának csökkenése ellenére a tartósan munka nélkül maradók, s köztük a megváltozott munkaképességűek, illetve a cigányok aránya folyamatosan nő (1. sz. melléklet), és súlyos elhelyezkedési és egzisztenciális gondokkal küzd a pályakezdő fiatalok jelentős része is (2. sz. melléklet). Amennyiben a jövőben sem sikerül e rétegek számára célzottan és eredményesen – a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszerével is – segítséget adnunk, úgy e tömegek társadalmi helyzete rosszabbodik, a leszakadás, illetve a társadalom perifériájára kerülésük folyamata felgyorsul. Az így megnövekedett problémák politikai problémává alakulhatnak át, s ennek kezelése más eszközökkel is egyre kevésbé lesz lehetséges.

A fentiekkel kapcsolatban felvetődik, hogy hiányzik egy átfogó és az egyes rétegek problémáira már rövid távon választ adó társadalompolitikai koncepció, amelybe ezek a munkaerőpiaci programok szervesen beilleszthetők. Természetesen a társadalompolitikai koncepció csak akkor kínálhat va-

lódí megoldást, ha a gazdaság, a foglalkoztatás, az oktatás, a szociális és egészségügyi ellátás rendszerszerű működésének kialakításán alapul.

A foglalkoztatáspolitikai problémát felismerve 1993 tavaszán a Munkaügyi Minisztérium javaslatára, a foglalkoztatáspolitikai célkitűzések megvalósításáról szóló, az Országgyűlésnek benyújtott tájékoztatóhoz kapcsolódva a kormány – egyebek között – előírta, hogy a munkaügyi, a népjóléti, valamint a művelődési és közoktatási miniszterek, továbbá a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökének felelősségével programokat kell kidolgozni a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek támogatása érdekében, különös tekintettel a pályakezdők*, a tartósan (hat hónapon túl) munkanélküliek, a munkanélküli ellátásból kiesők, a cigány munkanélküliek és a megváltozott munkaképességűek elhelyezkedésének elősegítésére.

A rétegprogramok kidolgozásának, illetve beindításának alapvető célja az volt, hogy megkülönböztetetten ráirányítsák a figyelmet a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek foglalkoztatási gondjaira, és lehetőség szerint javítsák a munkaerőpiaci pozíciójukat.

A célzott rétegek réteggépző elve ugyanakkor nem azonos, emiatt a rétegek között számos átfedés van (a cigány munkanélküliek például szinte valamennyien beletartoznak a tartósan munkanélküliek rétegébe). Mindezek miatt az egyes intézkedési csomagok ugyan alapvetően a munkanélküliségi probléma különböző okai szerinti más-más metszetben foglalmazódtak meg, de azok konkrét hatásukat tekintve egymást erősítik, hiszen számos esetben végső soron egyazon személy munkaerőpiaci esélyének javítását célozzák.

A programok tartalmazták a jelenség megismerésével kapcsolatos feladatokat, így egyes kutatások, vizsgálatok beindítását, valamint a munkanélküli nyilvántartási rendszeren belül a cigány, illetve a megváltozott munkaképességű munkanélküliek regisztrációjának kidolgozását, felölelték a meglévő eszközök e rétegeket segítő célzottabb felhasználását célul kitűző munkákat, a rétegek képviselőinek, illetve szakértőinek a döntéshozatali rendszerbe történő bevonásának előkészítését, az egyes rétegek sajátosságai szerinti új eszközök, illetve eljárások kialakítását és működtetését, illetve a pénzeszközök célzott működtetését segítő intézkedéseket.

A programok indításával szemben – a pályakezdő fiatalok számára kidolgozott program kivételével – még a szűkebb szakmai körökben is határozott ellenállás volt érzékelhető, amely a kormányzat, a munkaadók és a munkavállalók képviselőiből álló Munkaerőpiaci Bizottság ülésén is megfogalmazódott. E vélemények abban foglalhatók össze, hogy a hátrányos helyzetű rétegek érdekében felhasznált eszközök – különösen rövid távon – nem érik el céljukat, a Foglalkoztatási Alap ez irányú felhasználása tehát egyáltalán „nem hatékony”.

Természetesen társadalmi szinten és hosszabb időtávlatot illetően az

* A foglalkoztatási törvény alapján pályakezdő az, aki „oklevelét felső- vagy középfokú oktatási intézmény nappali tagozatán, illetőleg a felsőfokú oktatási intézmény esti, levelező tagozatán, a dolgozók középfokú iskolájában másfél évnél nem régebben szerezte, továbbá, aki első szakképesítését az iskolarendszeren kívüli szakmai oktatásban másfél évnél nem régebben szerezte, és munkanélküli járadékra nem jogosult”.

egyéb – pénzügyileg nem mérhető – hatások, eredmények figyelembevételével már nem kérdőjelezhető meg a munkaerőpiaci esélyek javítása érdekében működtetett eszközök eredményessége, illetve hatékonysága.

A hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek – szintén a pályakezdő fiatalok kivételével – helyzete, valamint a probléma kezelése és a feszültségek enyhítése iránti érzéketlenség nemcsak a kidolgozás megkezdésekor mutatkozott meg, hanem jelenleg is tapasztalható.

Az érintett rétegek érdekképviselői szervezetei közül – kedvező kivételleként – elsősorban a cigány etnikum egyes érdekképviselői szervezetei ismerték fel a rétegprogram kidolgozásának szükségességét.

Az előzőekben említett fenntartások ellenére a Munkaerőpiaci Bizottság végül is 500 millió Ft-os keretösszeget különített el a Foglalkoztatási Alap központi részéből a foglalkoztatási eszközök megyéknél történő 1993. évi, e rétegeket érintő célzott működtetésére. A rétegprogramokban megfogalmazódott célkitűzéseket a munkanélküliség hatékonyabb kezelésére létrehozott, az egyes minisztériumok képviselőiből álló Tárcaközi Bizottság is megtárgyalta, és azzal egyetértett.

A programok megvalósításának tapasztalatai

A pályakezdő fiatalok munkanélküliségének 1993. évi csökkentésére vonatkozó program pedig 1993 márciusában, a tartósan munkanélküliek, valamint a cigány- és a megváltozott munkaképességű munkanélküliek elhelyezkedésének elősegítésére irányuló program 1993 szeptemberében indult be. Hangsúlyozzuk, hogy a programokban meghatározott feladatok többsége előkészítő jellegű volt.

A programok révén az egyes rétegek helyzetének megismerése érdekében számos kutatás, illetve vizsgálat indult, ezek – lezárásukat követően – megalapozhatják a további intézkedéseket. Elkészültek a cigány, illetve a megváltozott munkaképességűek munkanélkülieken belüli nyilvántartási rendszerének kialakítását megalapozó szakértői anyagok.

A programok hatására a megyék figyelve fokozottabban ráirányult a pályakezdő munkanélküliek elhelyezkedésének segítésére, valamint a tartósan munkanélküliek munkaerőpiaci pozícióinak javítására, összefüggésben azzal is, hogy e rétegeket a foglalkoztatási törvényben szabályozott eszközök is közvetlenül segítik. A cigány és a megváltozott munkaképességű munkanélkülieknél csak néhány megyében talákoztunk újszerű, a rétegek speciális problémáira odafigyelő megközelítéssel.

Tekintettel arra, hogy a foglalkoztatási feszültségek enyhítése összetett, több társadalmi szereplő együttműködését igénylő feladat, a programok megyei végrehajtásához kiemelt hangsúlyt kapott az érintett rétegek érdekképviselői szervezeteivel, az önkormányzatokkal, illetve az önkormányzati szövetségekkel való kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás fontossága. Ennek megfelelően a megyei munkaügyi központok az említett szervezetek részére tájékoztatót tartottak, konzultációkat szerveztek a támogatási lehetőségek szélesebb körű propagálása céljából, folyamatosan álláskereső tréningeket szer-

veztek, amelyek hatékonyan segítik a hátrányos munkaerőpiaci helyzetű rétegek elhelyezkedését.

A foglalkoztatási eszközök alkalmazásának területén az jellemző, hogy a megyék döntően a hagyományos eszközökkel, így a pályakezdő fiataloknál alapvetően a képzéssel, átképzéssel, a cigány származásúaknál a közhasznú munkavégzéssel, a tartósan munkanélkülieknél a foglalkoztatásbővítő bértámogatással, a megváltozott munkaképességűeknél pedig a munkahelyteremtéssel segítik a foglalkoztatást.

A foglalkoztatási eszközök célzott működtetésén belül (mind a résztvevők létszámát, mind pedig a nyújtott támogatást figyelembe véve) a pályakezdő fiatalok és a tartósan munkanélküliek támogatása van túlsúlyban. A cigány munkanélküliek és a megváltozott munkaképességűek támogatása – becsléseink szerint – az előbbi két érintett réteg létszám és támogatási adatainak 10%-át sem éri el. A pályakezdő munkanélküli fiataloknál döntő arányt (mintegy 80%) képviselt a képzések, átképzések támogatása, ezen túlmenően az e réteget foglalkoztató munkaadók bértámogatásához és közhasznú munkavégzéshez kaptak támogatást.

A tartósan munkanélküliek újraelhelyezkedésének, illetve újraelhelyezkedési esélyeinek javításához a munkaügyi központok a foglalkoztatási eszközök közül túlnyomó részben a képzést, a bértámogatást és a közhasznú munkavégzést működtették. A vállalkozóvá válás támogatásának mértéke elenyésző volt.

Az eszközök kombinációi, valamint a rétegek sajátosságaihoz igazodó új eszközök és eljárások kialakítása még szinte teljes mértékben hiányzik a gyakorlatból. Kedvező jel, hogy néhány kísérlet már e területen is elindult. A kísérletek megkezdése a képzések területén – a szükséges időigényes előkészítési, szervezési munkák elvégzése után – csak ebben az évben várható.

A döntéshozatali rendszerek átalakítását célozva elkészültek azok a szakértői listák, amelyek az egyes, főképpen a megyei foglalkoztatási döntések előkészítésébe bevonható, a rétegek sajátos érdekét képviselni tudó szakértők nevét tartalmazza.

A Foglalkoztatási Alap központi részéből a cselekvési programok végrehajtására elkülönített 500 millió Ft összegből 1993. december 31-ig pénzügyileg mindössze 188,8 millió Ft került felhasználásra, melynek alapvető oka elsősorban a programok beindításának késői időpontjában, és így a beindított programok pénzügyi teljesítésének (elsősorban a képzések, átképzések területén) 1994. évi realizálódásában található. A cselekvési programok keretében nyújtott támogatások – a késői indítás ellenére – már 1993. év végéig több mint 5 ezer fő hátrányos helyzetben lévő munkanélkülit érintettek.

Mindezekén kívül a megyei decentralizált keretből e hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek célzott támogatására 2.980 millió Ft-ot használtak fel a megyék mintegy 62 ezer főt érintően. Természetesen ezek a számadatok még csak jelzésértékűek, hiszen néhány hónap „tapasztalata” nem alkalmas összehasonlítások, elemzések elvégzésére, következtetések levonására.

Az egyes konkrét akciók közül az alábbiakat tartjuk fontosnak bemutatni.

A tartósan (hat hónapon túl) munkanélküliek, illetve a munkanélküli ellátásból kiesők újraelhelyezkedését elősegítő program keretében:

– az Országos Munkaügyi Központ ún. „nyomonkövetéses vizsgálata” feltárta az ellátási rendszerből a járadék-, illetve segélyfolyósítási időszak letelte miatt kikerültek jelenlegi munkaerőpiaci helyzetét. A reprezentatív vizsgálat megállapításai tartalmazzák – többek között – a munkanélküliségi ellátásból kiesők számát, illetve ezen csoport strukturális jellemzőit. (A vizsgálat főbb megállapításait a 3. számú melléklet tartalmazza.) Ilyen és hasonló tényfeltáró vizsgálatok nélkülözhetetlenek a megalapozott foglalkoztatáspolitikai döntések előkészítéséhez.

– A regionális munkaerőfejlesztő és -képző központok bevonásával kidolgozásra kerül az ún. funkcionális analfabéta réteg részére a célirányos alapismeretet (olvasás, írás, matematikai alpműveletek) adó tanfolyamok beindításának tematikája.

– Ütemesen halad az álláskereső technikákat, alapvető munkaerőpiaci és munkajogi ismereteket, valamint a munkaadókkal közvetlen kapcsolatfelvétel lehetőségét nyújtó álláskereső klubok hálózatának kiépítése a munkaerőpiaci szervezeten belül. Minden megyében működik klub, néhány megyében pedig már a második klubot szervezik.

– A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvénynek az országgyűlés elé terjesztett módosításában is fokozott figyelem irányult a munkanélküliség által különösen hosszú ideje süjtött csoportok helyzetének javítására. Így például a törvénymódosítás lehetővé teszi, hogy közhasznú foglalkoztatás esetén a törvény által eddig adható legfeljebb 70%-os támogatás mellett, a munkaügyi tanács meghatározhatja a foglalkoztatásból eredő közvetlen költség legfeljebb 90%-áig terjedő támogatás feltételeit.

– A tartósan munka nélkül lévők elhelyezkedési esélyeit növeli többek között a tartósan munkanélküliek foglalkoztatása esetén a munkába járással kapcsolatos utazási költségtérítésről és költségátvállalásról szóló 1/1994. (I.11.) kormányrendelet is, mely 1994. február 1-jétől lépett hatályba. A munkaügyi központok jelzései alapján a munkaadók és a munkanélküliek kedvezően fogadták a rendeletről adódó lehetőséget.

A cigány munkanélküliség csökkentését célzó rétegprogramhoz kapcsolódóan:

– elkészült az olyan képzési, foglalkoztatási feladatokat ellátó cigány szakemberek listája, akik szakértőként a különböző – cigány etnikumhoz tartozók részére indítandó – helyi programok kialakításában, illetve elbírálásában vehetnek részt. A listát megkapták a megyei munkaügyi központok.

– A Munkaügyi Kutató Intézet tanulmányban foglalta össze az Európai Unió országaiban folyó – főleg a kisebbségeket érintő – programok tapasztalatait és ezek hazai adaptálásának lehetőségeit. Az összehasonlító tanulmányból megállapítható, hogy csak néhány technika (pl. sajátos vállalkozások ösztönzése, hagyományos szakmák felélesztése) vehető át, de átfogó programok csak a hazai sajátosságok elemzéséből kiindulva, a szakértők és az érintettek képviselőinek bevonásával készíthetők.

A megváltozott munkaképességűek elhelyezkedését elősegítő programon belül:

– vizsgálatot végeztünk a megváltozott munkaképességű munkanélküliek képzési lehetőségeinek bővítésére vonatkozóan a Népjóléti Minisztérium, valamint az érintett egyesületek és szövetségek bevonásával. A vizsgálat alapján levont következtetések rámutatnak arra, hogy a jelenlegi intézményhálózat nem teszi lehetővé e réteg differenciált képzési szükségleteinek kielégítését. (Tekintettel arra, hogy a képzések infrastrukturális feltételeinek fejlesztésére rendelkezésre álló anyagi erőforrások rendkívül szűkösek, a jövőben célszerű a regionális munkaerőfejlesztő és -képző központokban kialakítani a speciális képzés feltételrendszerét.)

– A Rehabilitációs Alap terhére történő – a munkaadók munkahelyteremtéséhez kapcsolódó – 1993. évi pályázatok kiírásánál az önerő kötelező mértéke 20% volt. E mérték a pályázatok során általában előírt minimum 30%-os kötelező önerő részhez képest kedvezőbb feltételeket teremt a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását elősegítő munkahelyteremtésekhez.

– A Foglalkoztatási Alapból finanszírozott rehabilitációs célú, illetve a megváltozott munkaképességűek munkahelyteremtéséhez adott támogatások a megyei munkaügyi központok gyakorlata szerint többnyire vissza nem térítendő támogatásként kerülnek odaítélésre.

A pályakezdő munkanélküliek 1993. évi csökkentésére kidolgozott program megvalósításának tapasztalatai

Mint az előzőekben utaltunk rá, a pályakezdők munkaerőpiaci helyzetének javítását célzó program sok tekintetben kivétel volt. Mind a szakmai közvélemény, mind a munkaerőpiaci szereplők elfogadták a program kidolgozásának szükségességét. A program egyértelműen sikeres volt, mivel 1993-ban a pályakezdő munkanélküliek száma a szeptemberi csúcs után már folyamatosan csökkent.

A program elemei közül az alábbiakat emeljük ki:

– sikeres akciók voltak a pályakezdők számára szervezett állásbörzék. Eddig tíz ilyen rendezvényt szerveztek, ezeken összesen közel 6000 munkahelyet ajánlottak fel a munkaadók a pályakezdők részére.

– Növekedett az iskolarendszer megtartó ereje. Az érettségizettek közül közel 20 000 fiatal számára adott a lehetősége annak, hogy szakközépiskolai bázison szerveződő, szakmai képzésben részesüljön gimnáziumi tanulmányai befejezése után, vagy – amennyiben szakközépiskolai érettségije van – átképzésben vegyen részt.

– Mintegy 2000 fő végzett szakmunkás tanul érettségivel záruló újabb nappali képzésben. Többségükben olyan szakmákban szereznek szakmunkás-bizonyítványt, amely szakmák esetében nincs szakközépiskolai képzés. Két év alatt a szakközépiskolai közismereti anyagot tanulják meg, részesül-

nek idegennyelvi képzésben, tanulnak vállalkozási ismereteket és számítógép-kezelést is.

– A speciális szakiskolai képzés kiszélesítése révén ebben a tanévben 21 000 főt meghaladó azon – tanköteles korú, vagy 16 éves korukig általános iskolai végzettséget nem szerzett, illetőleg a középfokú oktatásból valamilyen okból lemorzsolódott – fiatalok száma, akik a képzés során arra kapnak lehetőséget, hogy befejezzék általános iskolai tanulmányaikat, illetve szakmai képesítést szerezzenek. A képzés során a fiatalok – figyelemmel halmozottan hátrányos helyzetűekre – szocializációs segítséget is kapnak.

– Az 1993. decemberi adatok szerint 17 000 fő csoportos, további 5500 pályakezdő munkanélküli egyéni munkaerőpiaci képzésen vett részt.

– A pályakezdő fiatalok elhelyezkedési esélyeinek növelését segítették a regionális munkaerőfejlesztő és -képző központok. Például az Észak-Magyarországi Regionális Munkaerőfejlesztő és Képző Központ 23 szakirányban indított képzést kifejezetten pályakezdők számára a régióban. Két egészen specifikus képzést is indítottak cigány fiatalok, illetőleg állami gondozott leányanyák számára.

– A szakképzetlenül munkaerőpiacra kerülő, általános iskolát végzett, hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok ágazati szakképzést nyújtó speciális szakiskolái számára 1993-ban 5 új program készült el.

– A hosszabb időtartamú, szakmai ismereteket is nyújtó képzési formák mellett eredményesnek bizonyultak a megyei munkaügyi központok által szervezett rövid tréningek, tanfolyamok, amelyek keretében pályaeorientációs munka folyt.

– A regisztrált pályakezdő munkanélküliek többsége, több mint 12 000 fiatal a munkaügyi szervezet segítségével munkát talált, ezen belül 3000 főt vontak be közhasznú munkavégzésbe.

Újszerű irányítási eszközként a program működését egy, a munkaerőpiaci szereplőket megszólító „Adj esélyt” public relations program egészítette ki, illetve segítette, amely – már címében is – megszólította a pályakezdőket, az iskolákat, a szülőket, a munkáltatókat, a különböző társadalmi csoportosulásokat, alapítványokat, a munkaerőpiaci szervezetet, a munkaerőpiaci képző, átképző hálózatot és a szakértőket.

A public relations program keretében:

– több tájékoztatót szerveztünk, amelyre a jelentős létszámot foglalkoztató munkáltatók, illetőleg a munkáltatói érdekképviselői szervezet, az ifjúsági szervezetek, a fiatalokat segítő karitatív szervezetek, alapítványok, illetve egyesületek képviselőit hívtuk meg.

– A megyei munkaügyi központok és kirendeltségeik munkatársai a végzős tanulókat még az iskolákban keresték meg, hogy tájékoztassák őket lehetőségeikről, illetőleg ezek híján azokról a tennivalókról, amelyek a regisztrálással és segélyezéssel kapcsolatban nélkülözhetetlenek. (A közérdekű információkat a végzősök írásban, szórólapok formájában is megkapták.) E munka eredményeként mintegy 143 000 tanuló – a végzősök 82%-a – kapott szakszerű tájékoztatást.

– A megyei munkaügyi központok a gyors információkövetítés céljából önálló telefonvonalat tartottak fenn a pályakezdő munkanélküliek részére.

– A munkaerőpiaci szervezeten kívül, külön létrehozott ifjúsági munkaközvetítő iroda segítette a fiatalok részére felajánlott munkahelyek számának növekedését, az irodába több mint 1200 pályakezdő számára futott be állásajánlat.

– Az elektronikus és írott sajtó folyamatosan adott információt a pályakezdők helyzetéről és lehetőségeiről.

Az 1994. évben elindított, illetve indítandó új programok fő irányjai

1. Cselekvési program a pályakezdő fiatalok munkanélküliségének 1994. évi csökkentésére

A pályakezdő munkanélküliek elhelyezkedését elősegítő – már kidolgozott – 1994. évi cselekvési programmal azokat a tevékenységeket erősítjük, amelyek eddig is eredményeket hoztak.

Az iskolarendszertől kilépők felkészítése érdekében alapvető munkaerőpiaci, munkaügyi ismereteket tartalmazó tananyagot kívánunk kidolgozni, amelyet a középiskolai tanárok használhatnak. Ösztönözzük, segítjük a települési önkormányzatok ez irányú munkáját. Fontos feladatunk a pályaválasztást segítő tanácsadói munka javítása, illetve a tudatosabb pályairányítás. Lépéseket teszünk annak érdekében, hogy a szakképzési szerkezet az eddigieknél jobban feleljen meg a piaci értékítéletnek. A pályakezdők, ezen belül különösen a tartósan munkanélküliek foglalkoztatását elősegítő bértámogatás szélesebb körű alkalmazását országosan egységes pályázat keretében is ösztönözzük. Kísérletet teszünk a jól működő nyugat-európai rendszerek, módszerek adaptálására.

A program végrehajtása már megkezdődött, ennek keretében elkészültek a megyei cselekvési programok. Az elmúlt év kedvező tapasztalataira építve ismételten önálló public relations programot dolgoztunk ki a cselekvési program célkitűzései megvalósításának elősegítésére.

Az új programban még nagyobb jelentőséget tulajdonítunk a teljeskörű és aktuális tájékoztatásnak. Így például technikai, módszertani segítséget nyújtunk ahhoz, hogy a végzős osztályok osztályfőnökei is bekapcsolódhassanak az iskolarendszertől kilépők munkaerőpiaci felkészítésébe.

2. Cselekvési programok a tartósan munkanélküliek újraelhelyezkedésének elősegítésére

A munkanélküliek más hátrányos helyzetű rétegei munkaerőpiaci pozíciójának erősítése érdekében, a további tennivalók meghatározásához elsőként szükséges rögzítenünk, hogy a munkanélküliség, különösen pedig a tartós időtartamú munkanélküliség csak részben munkaerőpiaci kérdés, ezért az csak részben kezelhető a foglalkoztatáspolitikai eszközeivel. Ez azt jelenti, hogy a rétegprogramok kidolgozásának, illetve megvalósításának alapvető feltétele az, hogy a munkanélküliséget humánpolitikai, illetve társadalompolitikai kérdésként kezeljük. Ezzel összefüggésben ki kell emelni, hogy

például a cigányokat nemcsak a tartós munkanélküliség sújtja jóval nagyobb mértékben, mint a népesség többségét, hanem általában is hátrányos helyzetűek mind a gazdaság, mind az oktatás területén.

A munkaerőpiaci hátrányok okaként egyaránt kimutatható a képzetlenség, az alacsony munkakultúra, az elöregedés, a szakmai ismeretek és tapasztalatok elavulása vagy a korábban e rétegeknek is munkát adó termelési ágak leépítése, amely problémák természetesen nem kezelhetők csupán a foglalkoztatáspolitikai eszközeivel.

A problémák társadalmi szintű kezelésének jelenlegi hiánya ellenére a jövőben is kiemelt figyelmet fordítunk a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek foglalkoztatási gondjainak enyhítésére. Ennek legcélszerűbb módja és formája, ha a jövőben is cselekvési program keretében határozzuk meg az elvégzendő feladatokat.

A tartósan munkanélküliek munkaerőpiaci helyzetének javítása érdekében az alacsony iskolázottságú munkanélküliek, a cigány munkanélküliek, valamint a megváltozott munkaképességűek támogatását célzó programot dolgoztunk ki.

A programokban építünk azokra a kutatásokra, vizsgálatokra, amelyek az 1993. évi cselekvési programok alapján indultak be, és már befejeződtek. Azonban újabb, az érintett rétegek munkaerőpiaci helyzetét feltáró kutatásokat is indítunk. Különösen fontosnak tartjuk a munkanélküli ellátásból, illetve a regisztrációból kiesettek nyomkövetését.

A hátrányos helyzetű rétegek jövőbeni segítése szempontjából kulcskérdésnek tartjuk az egyes rétegek munkanélkülieken belüli nyilvántartásának megszervezését. Így további fejlesztések, bővítések szükségesek a statisztikai információs rendszerünkben, amelyek árnyaltabban jelenítik meg az érintett rétegek helyzetét, illetve kapcsolódásukat az egyes aktív és passzív eszközökhöz.

A jogszabályok továbbfejlesztése területén – így a foglalkoztatási törvény tervezett átfogó módosítása során – olyan, az egyes rétegekre szabott speciális kedvezmények beépítését tervezzük, amelyek ellensúlyozzák az érintettek munkaerőpiaci hátrányait, így az elhelyezkedési esélyeiket javítják. Továbbra is fontosnak tartjuk új módszerek kidolgozását, amelyeket elsősorban a tananyagfejlesztés, az aktív eszközök kombinációi, valamint a létrehozott, illetve támogatott foglalkoztatási, képzési alapítványok programjai területén látunk megvalósíthatónak. A döntéshozatali rendszerek átalakítása érdekében részben a rétegek szakértőinek az egyes támogatások odaítélésével kapcsolatos döntések előkészítésében való tényleges részvételének elősegítése, részben az érdekképviseletnek a foglalkoztatáspolitikai döntésekbe való bevonása a célunk.

A program célja természetesen az is, hogy az önkormányzatok, a munkaadók és a munkavállalók képviselőiből álló megyei munkaügyi tanácsok, illetve a munkaügyi központok a rendelkezésükre álló decentralizált pénzeszközökből (13 milliárd Ft) minél nagyobb mértékben támogassák a hátrányos helyzetű rétegeket. Ugyanakkor célzott pénzeszközökkel is segítjük az aktív foglalkoztatási eszközök rétegorientált működését. Ennek keretében a kormányzati oldal javaslatára a Munkaerőpiaci Bizottság 1994. évre 600

millió Ft-ot biztosít a tartósan munka nélkül lévők, továbbá 300 millió Ft-ot a pályakezdők célzott támogatására. Így – az 1993. évi maradványösszeggel együtt – összesen mintegy 1200 millió Ft-tal bővültek a megyei decentralizált alapok.

Kiemelten fontosnak tartjuk az érintettek információszerzésének hatékony segítségét, éppen ezért célzottan nyújtunk információkat mind a munkanélkülieknek, mind a programok megvalósításában közreműködőknek.

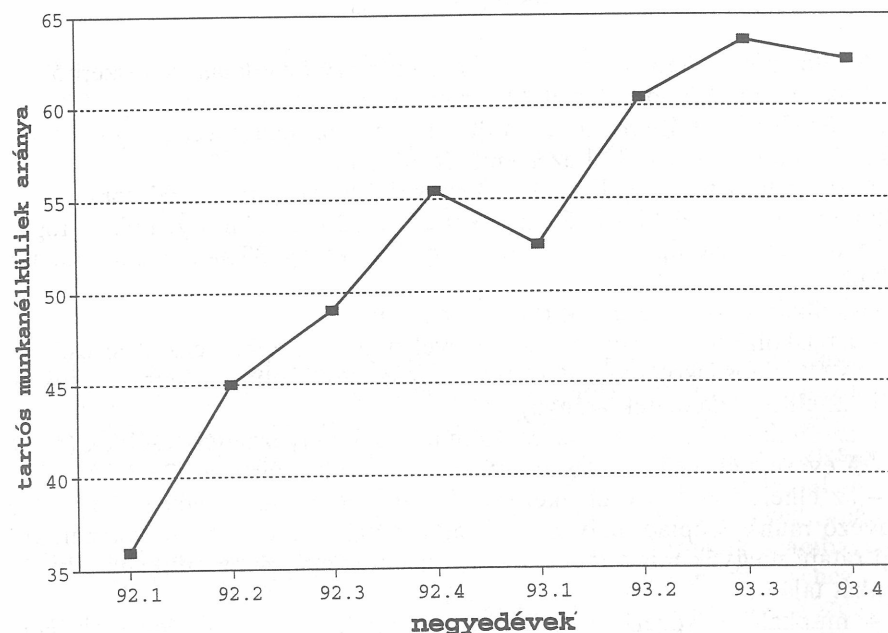
A programokat külön elkészített public relations programmal kívánjuk kiszélesíteni, amelyben érzékeltetjük azt, hogy az érintetteknek is felelősséget kell vállalniuk saját sorsuk alakításáért, de amely azt is tükrözi, hogy az elesettek megsegítésére a központi szervezeteknél is megvan a segítő szándék.

A programok egységes irányításával arra törekszünk, hogy a megyékben a rétegekre, illetve a személyekre szabott eszközök, módszerek alkalmazásával ténylegesen javuljon az érintettek munkaerőpiaci pozíciója. A programok központi szervezése lehetőséget nyújt arra is, hogy azt a kezdeményezést, amely az egyik megyében bevált, továbbadjuk másoknak, illetve esetleg a jogszabályokban is érvényt szerezzünk az új megoldások elterjesztésének.

Figyelembe véve azonban, hogy a hátrányos helyzetű munkaerőpiaci rétegek (újra)elhelyezkedésének valószínűsége annál kisebb, minél hosszabb a munkanélküliség időtartama, és (újra)elhelyezkedési esélyeik – éppen egyéni hátrányaik miatt – várhatóan a munkaerőkereslet növekedése esetén sem javulnak számottevően, ezért meggyőződésem, hogy a társadalmi feszültségek csökkentése érdekében további átfogó kormányzati intézkedések meghozatala is szükséges, például a térségi válságkezelésben, a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok és felnőttek oktatásában, a foglalkoztatási rehabilitáció területén.

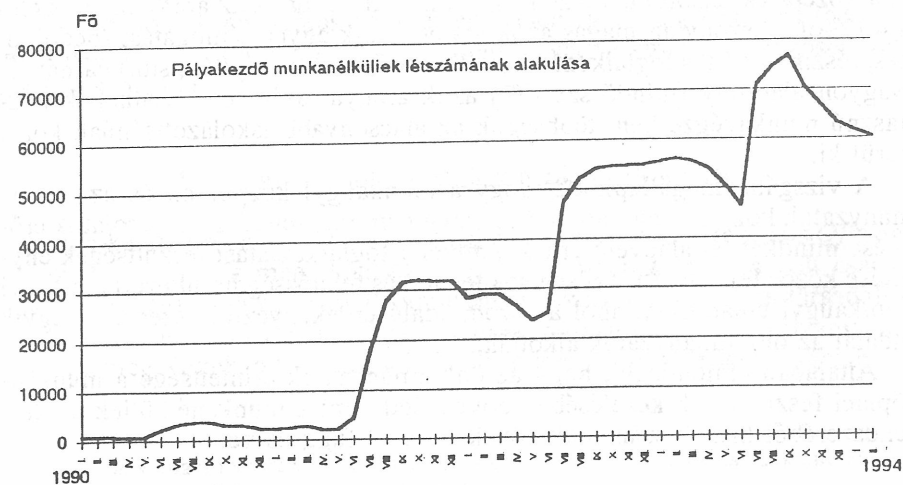
1. sz. melléklet

A 180 napnál hosszabb ideje munkanélküliek aránya
(KSH munkaerőfelvétel '92-'93)

2. sz. melléklet

A pályakezdő munkanélküliek létszámának alakulása
(1990. I.–1994. II.)

A munkanélküli ellátásból kiesők nyomonkövetéses vizsgálatának főbb megállapításai

A felmérés különös jelentőségét az adta, hogy az ellátási rendszerből kikerülők száma 1992-ben közel 110 ezer fő volt (beleértve mintegy 20 ezer pályakezdőt is), az 1993-ban kikerültek száma már elérte a 320 ezer főt, így a két év alatt összesen 430 ezer embert érintett.

A regisztrált munkanélküliek statisztikai állományából 1992 során kikerültek kb. 30%-a 1993 közepére munkát talált, 33%-a valamilyen oknál fogva kilépett a munkaerőpiacról, s a megfigyelt sokaság 37%-a maradt munka nélkül.

Az elhelyezkedési esélyek főbb jellemzői:

– az iskolai végzettség növekedésével nőnek az elhelyezkedési esélyek (pl.: az általános iskolát végzetteknel átlagosan 20%, míg a szakmunkásoknál 33% az elhelyezkedettek aránya),

– az életkor növekedésével csökkennek az elhelyezkedési esélyek (pl.: a 21–25 éveseknél 39%, míg a 36–45 évesek között már csak 25%),

– az elhelyezkedési esélyeket növelő tényező az adott térség viszonylag kedvező munkaerőpiaci helyzete. Az átlagnál alacsonyabb munkanélküliségi rátájú megyék mindegyikében magasabb azok aránya, akiknek sikerült munkát találni.

A munkalehetőségekhez továbbra sem jutók döntő többsége (majdnem 80%-a) jelezte, hogy elsősorban állásajánlatot vár a munkaügyi szervezettől, tehát szakmájában kíván elhelyezkedni. A válaszolók kb. 1/4-e jelezte szándékát, hogy átképezze magát. Az átképzésre való hajlandóság folyamatosan növekszik az iskolai végzettséggel. A csak általános iskolát végzetteknek mindössze 15%-a vállalna továbbképzést, míg a szakmunkásoknak már 30%-a, a közép- és felsőfokú végzettségűek között pedig ez az arány megközelíti a 40%-ot. Viszonylag magas azok aránya, akik egyéb támogatást (bedolgozás, részmunkaidős foglalkoztatás, vállalkozóvá válás segítése stb.) várnának. Nagyon alacsony (mindössze 6%) azok aránya, akik részt vennének közhasznú munkavégzésben, többségük az alacsonyabb iskolázottságúak közül kerül ki.

A vizsgálat megállapította, hogy a munkaügyi központok és az önkormányzatok között az együttműködés még nem megfelelő. A kapcsolatok erősítése mindkét fél alapvető érdeke, mivel a foglalkoztatási feszültségek enyhítése közös feladat. Különösen sok teendő és felelősség hárul ezért a megyei munkaügyi tanácsokra, ahol a háromoldalú érdekegyeztető szervezet egyik oldalát az önkormányzatok alkotják.

Általában elmondható, hogy az önkormányzatok érintettsége a munkaerőpiaci feszültségek kezelésében növekedett, ami a munkanélküliek ellátási rendszeréből kiesők számának növekedésével függ össze.